

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 2, 2018
Sayfa: 922-936

Received/Geliş: Accepted/Kabul:
[25-02-2017] – [27-04-2017]

Suriye ve Su Sorunu Bağlamında Terör

Fatih ÖZÇELİK,
Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
Asst.Prof., Duzce University Faculty of Arts and Sciences Department of History
Orcid ID: 0000-0002-7564-7365
fatihozcelik@duzce.edu.tr

Öz

Türkiye Cumhuriyeti, en uzun sınır komşusu Suriye ile belli dönemlerde birtakım sorunlar yaşamıştır. Bu sorunların en büyüğü de Türkiye Cumhuriyeti'nin Fırat ve Dicle nehirleri üzerine baraj yapma kararı almasıyla başlamıştır. Bu karar Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye arasında "Su Sorunu" olarak adlandırılan problemin temelini oluşturdu. Suriye, Uluslararası platformlarda sürekli Türkiye karşıtı söylemler ve eylemlerde bulundu. Türkiye Cumhuriyeti ile yaşadığı su sorununda koz olarak terörü destekleme yoluna da gitti. Topraklarını Türkiye aleyhine faaliyet gösteren bütün terör örgütlerine açtı. Bu çalışmada su sorunu ve bu sorundan kaynaklı başka sorunların ortaya çıkması ve gelişimi incelendi. Elde edilen veriler analiz edilerek bir değerlendirilmede bulunuldu.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suriye, Su Sorunu, Terör, GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)

Syria and Terror Regarding The Water Issue

Abstract

Turkish Republic, in certain periods, has faced certain problems with its border Syria. One of the biggest problem has started with Turkish Republic's decision on constructing a dam on Euphrate and Tigris Rivers. This situation has underlain the problem called "Water Issue" between Turkish Republic and Syria. Syria has always made statements against Turkey at universal platforms. In addition, Syria has supported terrorism because of the water issue; opening its doors to terror organizations that are specifically against Turkey. The study reviews the problems related to and caused by water issue and makes evaluations by analyzing the obtained data.

Keywords; Turkey, Syria, Water Issue, Terror, GAP (Southeastern Anatolia Project)

Giriş

Ortadoğu dünyanın yumuşak karnı olarak nitelendirilen, çok çeşitli yönetim biçimlerini ve sorunları içinde barındıran bir coğrafyadır (Memiş, 2002: 255). “Ortadoğu” kavramı ilk kez II. Dünya Savaşında İngilizler tarafından Mısır’daki askeri birliklerin “Ortadoğu Komutanlığı” olarak adlandırılmasıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu bölgeyi tanımlamak için daha öncesinde “Yakın Doğu” kavramı kullanılmaktaydı (Oran, 2001: 194). Ortadoğu yer altı kaynakları ve jeopolitik durumundan ötürü tarih boyunca iç karışıklıklar ve büyük mücadelelere sahne olmuştur. Ülkeler buldukları çevrenin özelliklerinden etkilenirler. Ortadoğu gibi zor bir coğrafyada yerini almış olan Suriye de bundan nasibini almıştır. Hatta günümüzde bölgedeki en sorunlu ülkenin Suriye olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Suriye’nin kuzeyde Türkiye Cumhuriyeti, güneyde Ürdün, doğuda Irak, güneybatıda ise İsrail ile sınırdadır. Ayrıca Batıda Akdeniz’e kıyısı vardır. Resmi adı “El Cumhuriyetü’l-Arabiyye es-Suriye” olan ülke gerek coğrafi gerekse jeopolitik konumu itibarıyla çok kıymetli bir arazide yer almaktadır. Suriye’nin stratejik açıdan önemli bir coğrafi alanda yer alması, petrolce zengin Arap yarımadası ülkelerine komşu olması, Irak ve Mısır arasındaki doğal ulaşım koridorunu oluşturması, Arap ve İslam dünyasının siyasi fikir akımlarının meydana geldiği, dini ve kültürel bir merkez olmasıyla ilgilidir (Bulut, 2008: 5).

1. Su Sorununun Başlaması

20. yüzyılda nüfusa bağlı olarak su kaynaklarına olan ihtiyacın artması devletlerin bu konuya gün geçtikçe daha da önem vermesine neden olmaktadır. CIA’nın hazırlamış olduğu bir raporda, dünya su kaynaklarının tükenmeye başlamasından dolayı dünyada su savaşlarının başlayacağı belirtilmiştir (Gönlübol ve Bingün, 2014: 667). Türkiye de bu durumun farkında olarak su kaynaklarını verimli kullanabilmek amacıyla 1960’lı yıllarda Fırat Nehri üzerine Keban barajını inşa etmeye başladı ve 1973 yılında barajın yapımı tamamlandı. Bu barajın yapımından sonra, Türkiye enerji kaynağı ihtiyacı artışına bağlı olarak baraj yapımı konusunda projeler geliştirmeye başladı ve Güney Doğu Anadolu Projesi(GAP) bu kapsamda ortaya çıktı.

Türkiye, Fırat ve Dicle Nehirleri üzerine yapmayı planladığı barajlar sayesinde su potansiyelini daha verimli kullanmak istiyordu. GAP kapsamındaki yörelerin kalkındırılması ve yatırımların artırılması hedefleniyordu. Fakat Türkiye’den doğup Irak ve Suriye’den geçerek Basra Körfezine dökülen Fırat ve Dicle nehirleri Ortadoğu devletlerinin yaşamını etkileyen bir önem arz etmekteydi. Bundan dolayı Suriye ve Irak bu proje nedeniyle su kullanımının kendileri açısından azalacağını (Sinkaya, 2011: 86) ve Türkiye’nin yeri geldiğinde GAP kapsamında yapılan bu barajlar

sayesinde suyu kendilerine karşı bir koz olarak kullanacağı endişesine kapıldılar. Hatta Türkiye Keban Barajı'nda su birikimini sağlayabilmek için Irak ve Suriye'ye yönelen akarsularda bir müddet kısıntı yapmak zorunda kaldı. Irak ve Suriye hükümetleri bu duruma tepki gösterdiler ve saniyede 100 metreküp su verilmesinin uluslararası anlaşmalara aykırı olduğunu belirterek Fırat Nehri üzerinden kendilerine saniyede 300 metreküp suyun gelmesi gerektiğini söylediler (Cumhuriyet Gazetesi, 02.04.1974).

Ancak su sorununa bağlı ilk büyük kriz Türkiye ve Suriye arasında meydana gelmedi. Türkiye ve Suriye'nin aynı dönemlerde bitirdiği Keban ve Tabka barajlarının dolumu esnasında Irak su sıkıntısı çekmeye başladı. Sıkıntı kaynağının Suriye olduğunu düşünen Irak Suriye'yi tehdit etti ve iki ülke arasında gerilim ortaya çıktı. Suudi Arabistan'ın araya girmesiyle Suriye ve Irak arasındaki sorun çözüldü (Maden, 2011: 35).

2. Suriye ve Irak'ın Türkiye'ye Karşı Ortak Hareket Etmeleri

Suriye ve Irak, Suudi Arabistan'ın arabuluculuğuyla aralarındaki Tabka problemini çözdükten sonra beraber hareket etme kararı alarak Türkiye aleyhine faaliyetlere giriştiler. Suriye ve Irak, Türkiye'nin nehirleri değerlendirme projelerine karşı, uluslararası alanda bu projelerin kendilerine zarar verdiği konusunda kamuoyu oluşturma çalışmalarına başladılar. Hatta su sorununun tüm Arap dünyasının ortak sorunu olduğu konusunda ortak bir düşüncenin oluşturulmasını da büyük ölçüde sağlamayı başardılar (Gönlübol vd. 2014: 228).

Arap devletlerinin Suriye ve Irak tarafında yer almasının çeşitli nedenleri vardı. Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu dünya düzeni içerisinde Batılı tarafta yer alması Arap devletleri ile ilişkilerinin bozulmasına neden oldu. Zira Arap devletlerinin önemli bir kısmı SSCB'ye yakın duruyorlardı (Gönlübol vd. 2014: 228). Araplara ait olduğunu savundukları topraklarda İsrail Devleti'nin kurulması ve bu devleti tanıyan ilk Müslüman devletin Türkiye olması nedeniyle Türkiye'ye kırgınlıkları ve kızgınlıkları söz konusu idi. Bu durum Suriye ve Irak'ın yanında yer almalarının başka bir nedeniydi (Soysal, 1999: 521). Bunların yanında Türkiye'nin bölgede etkin bir güç haline gelmesini istemiyorlardı (Çelebi, 2009: 67).

Arap devletlerinin Suriye ve Irak'ın yanında yer alması Türkiye'yi olumsuz etkiledi. Örneğin Türkiye'nin en büyük enerji ve sulama projesi içinde yer alan barajlardan Karababa Barajı için hiçbir uluslararası kuruluş ve ülke kredi vermeye yanaşmadı. Söz konusu projelerin finansmanında kullanılmak üzere Türkiye'ye verilecek kredileri engellemek amacıyla Dünya Bankası'na baskı yapıldı (Cumhuriyet Gazetesi, 25.06.1984). Arap

devletlerinin etkisinde kalan Dünya Bankası ve IMF kredi desteği verilebilmesi için nehirler üzerinde hak sahibi olan tüm ülkelerin ortak bir anlaşmaya varmaları gerektiğini belirtti (Erdağ, 2015: 43).

Uzun süren tartışmalar üzerine Türkiye, 1980 yılında Fırat'ın sularından yararlanılması konusunda müzakerelere hazır olduğunu bildirdi. İlk aşamada bu konudaki görüşmelerin nehrin geçtiği üç ülkenin de katılımıyla yapılabileceğini belirtti. Suriye ve Irak Türkiye'nin önerisini kabul etti. Ancak 1984 yılına gelindiğinde Türkiye'ye karşı ortak hareket eden Suriye ve Irak arasında birtakım problemler baş gösterdi. Bu nedenle Suriye görüşme masasına oturmaktan kaçındı. Öngörülen toplantılar Suriye'nin katılmamasından dolayı yapılamadı. Suriye'nin bu tutumundan dolayı ortaya çıkan tikanıklık, bu konudaki tavrını değiştirmesiyle belli ölçülerde aşmaya başlandı ve üç ülke arasında Bağdat'ta teknik düzeyde görüşmeler yapıldı ancak bu toplantılardan tam bir sonuç alınamadı (Cumhuriyet Gazetesi, 25.06.1984).

3. Suriye Yönetiminin İç Siyasette Türkiye Aleyhtarlığı

Suriye yönetimi, ülke içindeki problemleri çözmekte yetersiz kaldığında başarısızlığın bahanesi olarak Türkiye'yi suçlamaktaydı. Türkiye neden gösterilerek başarısızlıkların üzeri örtülmeye çalışılıyordu. Örneğin SSCB'ye Ukrayna modeliyle 1970'li yıllarda inşa ettirilen Al-Tavra barajı sulak ve yağışlı bölgelere uygundur. Çölün ortasına inşa edilen bu baraja Fırat'tan gelen su tesir edemediğinden; Ukrayna modeline göre inşa edilen tribünler hareket ettiremedi. Bundan dolayı elektrik üretiminde aksaklıklar yaşandı. Hâlbuki bu dönemde Türkiye vaat ettiği 500 metreküp suyun üzerinde 700 ve 1000 metreküp su salımı yapmıştı. Ancak Suriye yönetimi kendi halkından yanlış yatırım yapıldığı bilgisini gizleyerek Türkiye Cumhuriyeti'ni suçlama yoluna gitti. Bu suçlama kampanyaları bazen öyle boyutlara ulaşmıştır ki yiyecek sıkıntılarında bile Türkiye sorumlu tutuluyordu. Suriye yönetimi 1986 yılının sonlarında elindeki tavuk stoklarının hepsini İran'a petrol karşılığında verdi. Bu ticaretten ötürü Suriye iç piyasasında büyük bir tavuk kıtlığı meydana geldi. Şam yönetimi ise kıtlığın gerekçesinin Türkiye olduğunu söyledi. Suriyeli yetkililer basına verdikleri demeçte: *"Türkiye'de tavuk vebası çıktı önlem almadılar ve bize de sıçradı, tavuklarımız telef oldu"* diyerek Türkiye'yi suçladılar (Milliyet Gazetesi 19.04.1987).

Suriye yönetiminin su meselesinden kaynaklı Türkiye aleyhtarlığı başka konularda da devam etti. Sözgelimi 1988 yılında Amman'da İslam dünyasının önde gelen liderlerinin bir araya geldiği İslam Konferansı'nda, Türkiye Bulgaristan'daki Türk azınlığın sorunu konusunda İslam liderlerinden beklediği desteği büyük ölçüde buldu. Ancak Suriye konferansın ilk gününden itibaren Bulgaristan'ın görüşünü destekledi. Konferans sırasında dönemin Türk Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz, Suriye

Dışişleri Bakanı Faruk Şara ile görüştü ve Bulgaristan'daki Türk azınlığın zulüm gördüğünü ve bir insanlık dramının yaşandığını söyledi. Buna rağmen Suriye, Bulgaristan yanlısı tutumunda ısrarcı oldu (Milliyet Gazetesi 25.03.1988).

4. Suriye Yönetiminin Türkiye'ye Karşı Terörü Desteklemesi ve PKK Terör Örgütü

Her platformda Türkiye karşıtı bir pozisyonda bulunan Suriye koz olarak terör kartını da kullanmıştır. Türkiye aleyhine her türlü oluşumu desteklemekten geri kalmayan Suriye yönetimi, kendi topraklarını Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğüne kast eden terör gruplarına açtı. DHKP/C (Dev-Sol), THKP/C Halkın Devrimci Öncüleri (Acilciler), TKP/ML, SVP, TKEP, TKSP, PKK, Üçüncü Yol ve 16 Haziran Hareketi gibi sol görüşe sahip terör örgütleri Suriye tarafından desteklendi. Suriye destekli bu örgütler 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde meydana gelen terör eylemlerini gerçekleştirdiler. 12 Eylül'den sonra sol örgütlerin sona erdirilmesi ile birlikte, Suriye ve müttefikleri yeni bir arayış içerisine girdiler. 1970'li yıllarda ASALA ve Türkiye karşıtı sol örgütlere destek veren Suriye, 1980'li yıllarda ise PKK'yı destekleyerek Türkiye'yi zor duruma düşürmek için elinden gelen gayreti sarf etmeye başladı (Manaz, 2003: 2).

1979 yılında faaliyetlerini arttırarak örgütlenmeye başlayan PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan, 7 Temmuz 1979 tarihinde Suriye'ye giderek, burada Filistin Kurtuluş Örgütü'yle temasta bulundu ve kendisine Filistin kimliği verildi. Bu zamanlarda Lübnan ikiye ayrılmış, bir bölümü Arap Barış Gücü adı altında Suriye'nin denetimine girmişti. 1976 yılında Suriye, Lübnan'ın Bekaa vadisini işgal etti. Suriye denetimine giren bu topraklarda Filistin Kurtuluş Örgütü'ne bağlı birçok örgüt, Ermeni ASALA terör örgütü ve Lübnanlı Dürzi ve Şii milislerin kampları bulunmaktaydı. Denetimsiz ve yasadışı faaliyetler için uygun bir yer olan bu topraklarda Öcalan da kendisine bir yer ayarlamak istedi ve Filistinli grupların yardımıyla Bekaa vadisinin güneyinde bir yer gösterilerek buraya 30-40 kadar PKK'lı terörist yerleşti. Bu kampın nüfusu zaman içerisinde Lübnan ve Suriye'den katılımlarla arttı. Askeri eğitim için müsait olan bu yere Sovyet ve Kübalı subaylar gelerek Filistinliler ile birlikte PKK'lılara da eğitim vermeye başladılar (Kurubaş, 2004: 117). Örgüt Suriye'deki yönetimin etkisi altında hareket eden Suriye Kürdistan Sosyalist Partisi ile ilişkiye girerek rahat çalışma imkânı elde etti (Cumhuriyet Gazetesi, 15.12.1989). Suriye bu süreç içerisinde PKK'ya birçok olanak sağladı. Sağlamış olduğu olanaklar şunlardır:

- Türkiye'den Suriye'ye geçişi kolaylaştırmak
- Militanlara barınmaları için yer temin etmek
- Militanlara eğitim için Lübnan'a geçiş, para ve sahte kimlik sağlamak.
- Örgüt temsilcilerinin kongre yapmalarına izin vermek.
- Türkiye aleyhine çalışan diğer terör örgütleri ile ilişki kurup Türkiye aleyhine propaganda çalışmalarını desteklemek.

Ayrıca Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad, bizzat kardeşi Rıfat Esad'ın kontrolü altında bulunan ve Şam'ın kuzeyindeki Zapitan ve Saika kamplarında Suriyeli subaylara PKK'lı militanlara eğitim verdirdi. Ülke sınırları içerisindeki kampların kurulmasını kolaylaştırarak sayılarının artmasına da ortam hazırladı. Ayrıca Hafız Esad örgüt elebaşı Abdullah Öcalan'a ev tahsis ettiği gibi koruma da sağladı (Alpagut, 1989: 6).

Bekaa Vadisinde barınan ve Türkiye aleyhine faaliyet gösteren PKK ve ASALA terör örgütleri 7 Nisan 1980 tarihinde Lübnan'da tertip ettikleri basın toplantısında ortak hareket etme kararı aldıklarını açıkladılar. Fransa'nın Strazburg şehrindeki konsolosluğumuza yapılan terör saldırısı bu kararın bir sonucudur (Alpagut, 1989: 6). Suriye yönetimi tarafından desteklenen PKK ve ASALA 1984-1988 yılları arasında Türkiye'de ortak terör faaliyetleri gerçekleştirdiler. PKK ve ASALA'nın yurtdışındaki birçok eyleminde ve Doğu Anadolu'daki saldırılarda beraber hareket ettikleri resmi makamlarca tespit edildi (Milliyet Gazetesi, 14.10.1984). PKK elebaşı Abdullah Öcalan ASALA üst yönetimine yazdığı bir mektubunda Ermeni terör örgütünden "ortak davamızın savunucusu" şeklinde söz ediyordu. Ayrıca örgütün finansmanını sağlayabilmek adına para temini için Ermeni terör örgütleriyle eroin kaçakçılığı ve ticareti yaptığı kuvvetli kanıtlarla ortaya çıkarıldı (Milliyet Gazetesi, 21.10.1984).

Ermeni terör örgütü ASALA'ya bağlı teröristlerin Suriye'de barındırılmasından dolayı 1983 yılında Türkiye, Suriye'ye teröristlerin ülkeden çıkarılması konusunda bir nota verdi. Ancak Suriye bunu dikkate almayarak desteğini sürdürmeye devam etti (Şalvarcı, 2003: 108). Dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı sözcü vekili Yalım Eralp'e sorulan "*Suriye'de teröristleri barındırdığı konusunda uyarıda bulunuldu mu?*" sorusuna: *Bu konudaki görüşler, Türk hükümeti yetkililerince defalarca açık beyanlarla belirtildi. Komşu ülkelerin görüşlerimizi çok iyi bildiğinden eminiz*" şeklinde cevap vermiştir (Milliyet Gazetesi, 19.10.1984).

Her ne kadar Suriye, Türkiye karşıtı politikalar izlese de Türkiye 1980'li yıllarda dostça bir tavır sergileyerek, barajlarda yeterli su toplanmamasına rağmen fazla miktarda suyu Suriye topraklarına bırakarak Suriyeli çiftçilerin zarar etmesini engelliyordu. Bu iyi niyet davranışlarına rağmen Suriye yönetimi ilişkilerin düzelmesi için adım atmıyordu (Gündoğdu, 2011: 77).

Türkiye'nin Batı bloguna yakın bir politika sergilemesi, Suriye'nin de SSCB tarafından destekleniyor olması iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi önündeki ayrı bir engel oluşturmuştur. ABD Savunma Bakan Yardımcısı Richard Perle'nin 1983 yılında Sovyetlerin Suriye yönetimine büyük miktarda silah vermesinin ve Suriye topraklarında Rus askeri konuşlandırmasının Türkiye ve NATO'nun güney kanadı için bir tehlike oluşturduğunu belirtmiştir (Milliyet Gazetesi, 22.05.1983). Norveçli parlamenter Tom Frinking tarafından 1985 yılında hazırlanan raporda; Suriye'de halen 4 bin Sovyet tankı ve Türkiye sınırının 60 km uzağına rampalara yerleştirilmiş Sovyet füzeleri olduğu, Kuzeydoğu sınırında, Sovyetler Birliği'nin yanı sıra Suriye'nin Türkiye için yeni bir tehdit oluşturduğu belirtilmiştir. NATO Asamblesi Genel kuruluna sunulan ve Türkiye'ye büyük bir bölüm ayrılan 45 sayfalık bu raporda Suriye'de bazı terörist grupların eğitildiği ve daha sonra Türk topraklarına sızdıklarına da dikkat çekilmişti (Milliyet Gazetesi, 10.10.1985). Ayrıca Suriye, Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinden endişe duyuyordu. Bir Türkiye-Suriye savaşında Batı'nın Türkiye'nin yanında yer alacağını düşünüyordu (Milliyet Gazetesi, 1985: 7).

Turgut Özal'ın Başbakanlığa gelmesiyle birlikte Türkiye ekonomik olarak dışa açılmaya başladı. Buna bağlı olarak da Ortadoğu ülkeleri ile iyi ilişkiler kurmayı dönemin dış politika hedefleri arasına aldı. Başbakan Özal ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ile bölgedeki sorunların çözülebileceğini ve barışın tesis edilebileceğini düşünüyordu. Bu bağlamda Suriye ile ilişkilerin geliştirilmesi yolunda girişimlerde bulundu (Sinkaya, 2011: 87). Fakat Suriye, olumsuz hareketlerini sürdürmeye devam etti. Bunun üzerine Türkiye aleyhine yapılan eylem ve söylemlere karşılık Başbakan Özal, Bitlis'te yaptığı konuşmada doğu ve güneydoğu komşularını sert bir dille uyardı. PKK'ya destek verdiğini düşündüğü ülkeleri isim vermeden tehdit etti: *"İcabında o yuvaları buldukları yerde tahrip etmek de bizim gücümüz dahilindedir"* (Cumhuriyet Gazetesi, 01.07.1987).

1987 yılında Türkiye ve Suriye ilişkilerinin rayına oturtulabilmesi amacıyla Turgut Özal Şam'a gitti. İki ülke liderleri arasında görüşme yapıldı, bu görüşme sırasında Suriye Cumhurbaşkanı Hafız Esad *"Şundan emin olmalısınız ki Suriye'den Türkiye'ye zarar gelmeyecektir"* dedi. Suriye'den, Abdullah Öcalan'ın teslim edilmesi istenmiş fakat Şam yönetimi *"Burada yok ki nasıl verelim?"* demiştir (Milliyet Gazetesi, 17.07.1987). İki ülke arasında yaklaşık 45 dakikalık bir görüşme olması tahmin edilirken görüşme yaklaşık 3.5 saat sürdü. Hatta Türk heyetinin Suriye başbakanı ile yaptığı görüşmelerde PKK sorununa doğrudan değinmemiş olması dikkatlerden kaçmamıştır. PKK'nın 3. Kongresinin Lazkiye kentinde toplandığını da kabul etmeyen Suriyeli yetkililer, Lübnan'ın Bekaa vadisinde eğitilen

teröristler konusunda da Lübnan'ın egemen bir devlet olduğu ve bu konunun kendileriyle görüşülmesi gerektiğini bildirmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 17.07.1987).

PKK, Türkiye karşıtı olan devletlerden aldığı destekler sayesinde örgüte katılımlarını arttırdı, güçlendi ve yeni işbirliklerine girişti. Brüksel ve Viyana'da aynı anda basın toplantısı düzenleyen PKK ve YNK (Kürdistan Yurtsever Birliği) sözcüleri Öcalan ve Talabani arasında ittifak protokolü imzaladığını açıkladı ve bu protokolün Suriye'de yapıldığı ima edildi (Cumhuriyet Gazetesi, 04.06.1988). Bu gelişme üzerine Türkiye, Suriye'nin imzalanan güvenlik protokolüne uymadığını, bu nedenle somut adımlar atılması gerektiğini Şam yönetimine bildirdi. Türkiye'ye karşı faaliyetlerde Suriye topraklarının bir geçiş alanı olarak kullanılmasının engellenmesini, Suriye birliklerinin kontrolündeki Lübnan'ın Bekaa Vadisi'ndeki PKK kamplarına karşı etkin tedbirler almasını ve Şam'da barınan PKK liderinin sınır dışı edilmesini istedi. Aksi takdirde Ulusal güvenliğin göz ardı edilmeyeceğini, bölgesel sular dahil koz olarak kullanılacak her şeyin hesaba katılacağını belirtti (Cumhuriyet Gazetesi, 04.10.1989).

1990'da SSCB'nin dağılması ile Batı'nın gözünde, Türkiye'nin stratejik öneminin azalacağını düşünen dönemin devlet yöneticilerinde çeşitli kaygılar meydana geldi. Türkiye, yeni etki alanları açmak ve kaygıları ortadan kaldırmak amacıyla Batı taraftarı aktif bir politika izlemeye başladı. Batı taraftarı politikadan kaynaklı olarak 1990-1991 yıllarında meydana gelen Körfez Savaşı'nda ABD ve müttefiklerinin yanında yer aldı (Sinkaya, 2011: 88).

Ancak Turgut Özal hükümetinin Körfez krizinden kaynaklı beklentileri gerçekleşmedi. Hatta olumsuz gelişmelerin meydana gelmesine sebep oldu. Savaş sırasında koyulan ambargolar Irak'ın kuzeyinde Kürtlerin özerk bir siyasi yapı oluşturmaları PKK'nın terör faaliyetlerin daha da artmasına sebep oldu. Türkiye bir yandan bağımsız bir Kürt Devleti'nin ortaya çıkmasını engellemeye diğer yandan PKK'ya karşı yürüttüğü askeri mücadeleyi sürdürmeye devam etti (Sinkaya, 2011: 88). Bölgedeki Kürt sorunu devletlerarası bir seviyeye ulaştı. Meydana gelen bu yeni koşullarda Kürt sorununun çözümü için eyleme geçerek, Suriye ve Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerini iyileştirme çalışmalarına başladı. Dönemin Dışişleri Bakanı Kurtcebe Alptemoçin 7 günlük bir geziye çıkarak Ortadoğu'nun önde gelen devletleri Suriye, Irak ve Suudi Arabistan'la resmi temaslarda bulundu (Oran, 2001: 554). Fakat bu dönemde Türkiye'nin İsrail'e su satışı meselesinin ortaya çıkması Arap başkentlerinde eleştirilere neden oldu. Arap kaynakları Türkiye'nin İslam kardeşlerinden ve komşularından esirgediği suyu İsrail'e vermesinden yakınmaya başladı (Cumhuriyet Gazetesi, 27.05.1990). Türkiye, Araçların olası bir tepkisine karşılık en yetkili ağızdan İsrail'e su satmayacağını duyurdu (Cumhuriyet Gazetesi, 15.07.1990).

Suriye, Türkiye'nin ılımlı politikalarına olumlu bir cevap vermemeye devam etti ve özellikle PKK eylemlerine desteğini sürdürdü. Körfez Savaşı'nın ardından meydana gelen terör eylemlerinin sayısının ciddi manada artması üzerine, Türkiye Suriye'ye uyarıda bulunarak Bekaa vadisinde yuvalanan teröristlerin kamplarını bombalayacağını duyurdu. Bu uyarıdan sonra Suriye ve Türkiye ilişkileri gerginleşti. Her iki ülke yetkilileri 1992 yılında bir araya gelerek bir güvenlik protokolü imzaladılar. Bu protokole göre Suriye PKK'nın etkinliklerini yasaklayacak, terör örgütü olduğunu kabul edecek ve Bekaa'daki PKK kamplarını kapatacağı (Duran, 2011: 509). 1993 yılında Suriye'nin tarım ve su işlerinden sorumlu bakanı Türkiye'ye gelerek su sorununun çözümü için Başbakan Tansu Çiller ile görüştü. Tansu Çiller su işinin bir sorun olmadığını Ortadoğu'da bir barış köprüsü olduğunu belirtti. Türk Dışişleri Bakanlığı bu ziyaret nedeniyle bir açıklamada bulundu. Bakanlığın açıklamasında, 1986 yılında Suriye ile yapılan anlaşmaya göre GAP bitene kadar Fırat Nehri'nden Suriye'ye saniyede 500 metreküp su verilmesinin kararlaştırıldığını ancak Suriye'nin daha çok su istediği belirtildi. Ayrıca resmi anlaşmalarda GAP'ın bitmesi halinde 500 metreküp sudan daha fazlasının verileceği konusunda bir madde olmadığı, üstelik GAP'ın da henüz tamamlanmadığı ifade edildi. Yine Bakanlık açıklamasında Atatürk Barajı'nın yapılmasından önce Fırat Nehri'nin düzensiz aktığı, su akışının 200 ile 2000 metreküp arasında değişiklik gösterdiği, barajın yapılmasıyla su akışının düzenli hale getirildiği, suyun saniyede 1000 metreküp tutulduğu, Suriye'ye saniyede 500 metreküp su aktığı, Türkiye'nin ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda su paylaşımını savunduğu, Suriye'nin ise bu yaklaşımdan uzak bir tavır sergilediği, Suriye'nin olaya teknik açıdan değil siyasi açıdan baktığı dile getirildi (Milliyet Gazetesi, 15.07.1993).

Suriye, Türkiye'ye karşı düşmanca tavrın neticesi olarak 1995 yılında Yunanistan'la askeri iş birliği anlaşması yaptı. Ayrıca PKK'lı teröristlerin Suriye sınırından Hatay'a geçmesine müsaade ederek, Çalı Boğazı Karakolu'na yapılan saldırıya ortam hazırladı. Türkiye, saldırıyı yoğun topçu atışlarıyla bertaraf etti ve bu top atışlarının bir kısmını da Suriye topraklarına yaptı. Ancak Suriye topraklarından herhangi bir karşılık gelmedi. Bu olay sonrasında Türkiye'nin Suriye'ye karşı politikası daha da sertleşti (Özdağ, 1999: 209). Amerika'nın 1996 yılında hazırladığı terör konulu raporda Suriye teröre destek veren ülkeler listesinde yer aldı. Hatta Suriye destekli PKK'nın dünyadaki en faal terör örgütü olduğu belirtildi. Militan sayısının 10-15 bin arasında olduğu, Irak ve İran tarafından da desteklendiği, Avrupa'da da destekçilerinin bulunduğu da raporda yer aldı (Erciyas, 2004: 108).

1996 yılına gelindiğinde Ortadoğu dengeleri çok farklı bir boyut kazandı. Hafız Esad su sorunu konusunda Türkiye ile anlaşmazlığını ABD gözetimi altında yapılan Suriye-İsrail Barışı ile ilişkilendiren bir politika izlemeye başladı. Ortadoğu'nun en önemli su kaynaklarından biri olan Golan Tepeleri'nin Tel Aviv yönetimi tarafından Suriye'ye verilmesi İsrail - Suriye ilişkilerini iyileştirdi. Bu durumu Türkiye'ye karşı fırsata dönüştürmek isteyen Suriye yönetimi su sorununu barış görüşmelerinin gündemine getirerek ABD ve İsrail'in bu konuda Türkiye'ye baskı yapmasını amaçladı. Bu politikasında büyük başarı kaydetti. Hatta bu süreçte İsraili bir yetkili Türkiye, su konusunda Suriye ile anlaşırca terör baskısının azalacağını dile getirdi. Ayrıca İsrail Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Daniel Shek, İsrail ve dünya basınına verdiği bir demeçte yeni bir uluslararası su rejimi oluşturulmadığı sürece Türkiye'nin artan baskılarla karşı karşıya kalabileceğini söyledi. Bu dönem içerisinde ABD'de yapılacak seçimlerden dolayı Clinton Musevi Lobisinin desteğini kazanmak amacıyla İsrail politikalarına sıcak bakıyordu. Böylece en önemli müttefikimiz olan ABD de su sorununda Suriye'nin yanında yer almış oluyordu (Balci, 1996: 11).

Ancak 1997 yılında İsrail ile Türkiye arasında imzalanan askeri anlaşmalarla iki ülke arasındaki ilişkiler tekrar normalleşmeye başladı. Bu durum aynı yıl İran Lideri Rafsancani ile Esad arasında yapılan görüşmede geniş yer tuttu. Türkiye-İsrail arasında imzalanan askeri anlaşmalar üzerine Irak'ı ve diğer Arap ülkelerini yanlarına çekip bu yakınlaşmaya karşı bir cephe oluşturmaya çalıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 02.08.1997). Hafız Esad, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ile İskenderiye kentinde yaptığı görüşmeden sonra düzenlenen ortak basın toplantısında Türkiye ile Suriye arasında söylendiği gibi terörizm sorunu olmadığını konunun Türkiye'nin iç sorunu olduğunu savundu. Esad, Suriye'nin bu sorunun bir parçası olmadığını, Türkiye ile iyi ilişkilerinin olmamasına rağmen hiçbir komşu ülkenin ıstırap çekmesini istemediğini, hiç kimsenin Suriye'den Türkiye için bekçilik yapmasını istemeyeceğini, yardım edebilirse edeceğini daha fazlasını yapamayacağını söyledi (Cumhuriyet Gazetesi, 19.09.1997).

PKK'nın 1998 yılına kadar yaptığı birçok terör faaliyetleri nedeniyle artık Türkiye'nin sabrı taşmıştı. Şam yönetiminin yıllardır PKK'ya verdiği destekten ötürü binlerce insan ölmüş ve askerlerimiz şehit olmuştu. Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada PKK terör örgütü ile ilgili şunları söyledi:

PKK'nın terör eylemleri sonucunda, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, dün akşam itibariyle, dünkü tarih itibariyle bana vermiş olduğu bilgiye göre, toplam 27.630 insanımız hayatını kaybetmiş, güvenlik güçlerimiz ve sivil vatandaşlarımızdan toplam 16.219 kişi de yaralanmıştır. Kanlı terör örgütü PKK'nın, ayırım gözetmeksizin katlettiği vatandaşlarımızdan 4.960'ı güvenlik güçlerimizden, gerisi ise,

yaşlı, kadın, çocuk ve hatta bebeklerden oluşmaktadır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1998: 463).

1998 yılında Türkiye, Suriye sınırına askeri yığınak yapmaya başladı ve her iki ülke arasındaki ilişkiler kopma noktasına geldi. İki ülke arasındaki bu kriz "1998 Ekim Krizi" olarak adlandırıldı. Türkiye ile Suriye arasında tırmanan gerginliğe çözüm bulmak için devreye Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek girdi ve Ankara'ya geldi. Ankara'da konu ile ilgili temaslarda bulunduktan sonra Şam'a giderek Esad'la görüştü (Cumhuriyet Gazetesi, 08.10.1998). 1998 Ekim Krizi Hüsnü Mübarek'in ara buluculuğu ile sona erdirildi. Şam yönetiminin geri adım atması sağlandı ve Adana Mutabakatı imzalandı. Suriye kendi sınırları içerisindeki PKK faaliyetlerine son vererek terörist başı Abdullah Öcalan'ı sınır dışı etti. Bölücü terör örgütü lideri Abdullah Öcalan 1998 yılının Kasım ayında bir Rus uçağıyla İtalya'ya gitti. Roma Havaalanına iniş yaptığı sırada, burada İtalyan polisleri tarafından gözaltına alındı (Milliyet Gazetesi, 14.11.1998). Ancak İtalya Türkiye'den gelen diplomatik tepkiler üzerine Abdullah Öcalan'ı İtalya'dan çıkartmak zorunda kaldı. Bunun üzerine Terör örgütü lideri Yunanistan'a sığındı. Fakat Yunanistan da diplomatik baskılara dayanamayarak sınır dışı etti. Öcalan'ın nerede olduğu konusunda birçok spekülasyonun yapıldığı dönemde Kenya'nın başkenti Nairobi'de olduğu ve Yunan elçiliğinde saklandığı öğrenildi. Bu gelişme üzerine Yunan hükümeti, Abdullah Öcalan'ın Nairobi'de Yunan elçiliğinde koruma altında olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Fakat bu açıklamanın yapıldığı gün Abdullah Öcalan'ın kaybolduğunu ve izini de kaybettiğini açıkladı. Ayrıca Yunan hükümet sözcüsü Dimitris Peppas PKK elebaşı Öcalan'ın Yunanistan'a sığınma talebinin kesin bir dille reddedildiğini de söyledi (Milliyet Gazetesi, 19.02.1999). Türkiye'nin 25 yıldır yakalamaya çalıştığı PKK elebaşı Abdullah Öcalan sığındığı Kenya'da yakalandı. Yunanistan büyükelçiliğine yapılan gizli operasyon ile Türkiye'ye getirildi ve PKK'ya çok büyük bir darbe indirildi. Böylece Türkiye karşı terör kozunu kullanan Suriye'nin elinden bu koz alınmış oldu (Cumhuriyet Gazetesi, 19.02.1999).

Sonuç

Suriye'de Hafız Esad'ın iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye-Suriye ilişkilerinde sürekli sorun çıktı. Özellikle su paylaşımı konusundaki problemler iki ülke arasında su sorununun ortaya çıkmasına neden oldu. Türkiye'nin su kaynaklarını verimli bir şekilde kullanabilmek amacıyla uygulamaya koyduğu GAP projesi iki ülke arasındaki ilişkilerinin daha da bozdu. Suriye GAP'ın başlamasıyla birlikte su sorununu uluslararası kamuoyunda işlemeye başladı. Ortadoğu ülkelerini de bu soruna dahil etmeye çalışarak elini güçlendirmeye çalıştı. Su sorunun çözümü için

komisyonlar kuruldu. Bu komisyonlar teknik sorunları müzakereden öteye gidemedi ve suyun kullanımı ile ilgili belirsizlik günümüze kadar sürdü.

Suriye Hükümeti, bölgede Türkiye aleyhine eylemlerde bulunan eli kanlı terör örgütlerini ülkesinde barındırdı ve her türlü olanağı sundu. Türkiye Cumhuriyeti, Suriye'nin bu düşmanca tutumunu değiştirmesi için defalarca uyarılarda bulundu. Özellikle PKK terör örgütü Suriye'nin büyük desteğini alıyordu. Bu durum iki ülkeyi savaşın eşiğine kadar getirdi. Bu olumsuz ilişkileri düzeltmek maksadıyla Mısır iki ülke arasında arabuluculuk görevi üstlendi ve bunun neticesinde Adana protokolü imzalanarak Abdullah Öcalan Suriye topraklarından çıkarıldı ve Suriye'nin PKK'ya aktif desteği kesilmiş oldu.

Kaynakça**1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri**

TBMM Zabıt Ceridesi,(1998, 18 Kasım). 20 Dönem, 4. Yasama Yılı, cilt 65.

2. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet Gazetesi, 02.04.1974.

Cumhuriyet Gazetesi, 25.06.1984.

Cumhuriyet Gazetesi, 25.06.1984.

Cumhuriyet Gazetesi, 01.07.1987.

Cumhuriyet Gazetesi, 17.07.1987.

Cumhuriyet Gazetesi, 04.06.1988.

Cumhuriyet Gazetesi, 04.10.1989.

Cumhuriyet Gazetesi, 15.12.1989.

Cumhuriyet Gazetesi, 27.05.1990.

Cumhuriyet Gazetesi, 15.07.1990.

Cumhuriyet Gazetesi, 02.08.1997.

Cumhuriyet Gazetesi, 19.09.1997.

Cumhuriyet Gazetesi, 08.10.1998.

Cumhuriyet Gazetesi, 19.02.1999.

Cumhuriyet Gazetesi, 06.04.1988

Milliyet Gazetesi, 22.05.1983.

Milliyet Gazetesi, 14.10.1984.

Milliyet Gazetesi, 19.10.1984.

Milliyet Gazetesi, 21.10.1984.

Milliyet Gazetesi, 10.10.1985.

Milliyet Gazetesi 19.04.1987

Milliyet Gazetesi, 17.07.1987.

Milliyet Gazetesi 25.03.1988.

Milliyet Gazetesi, 15.07.1993.

Milliyet Gazetesi, 14.11.1998.

Milliyet Gazetesi, 19.02.1999.

3. Kitaplar ve Makaleler

Alpagut, T. (1989, 15Aralık). PKK ve Doğu'da Güven Bunalımı. *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 6.

Balcı, E.(1996, 21 Mayıs).Politikada Sorunlar, Türkiye'nin Sırtından Su Pazarlığımı? *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 11.

Erciyas, E. (2004). *Ortadoğu Denkleminde Türkiye-Suriye İlişkileri*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Duran, H. (2011). Adana Protokolü Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri. editör K. İnat, M. Ataman (Ed.). *Ortadoğu Yıllığı*, (501-518). Ankara: Açılım Kitap Yayınları.

Gönlübol, M.Bingün, H. (2014). 1990-1995 Yılları Türk Dış Politikası. *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Ankara: Siyasal Kitapevi, 635-727.

Erdağ, R. (2015). Türkiye'nin Sınır Aşan Sular Sorunu. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 27-52.

Gönlübol, M. Ülman, Haluk, A. Bilge, A. Suat ve Sezer, D. (2014). İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Dış Politikası. *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, (191-330). Ankara: Siyasal Kitapevi.

Kışlalı, M. A.(1987, 26 Temmuz). Haftaya Bakış. *Milliyet Gazetesi*, s. 7.

Kurubaş, E. (2004). *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, cilt 2, Ankara: Nobel Yayınları.

Maden, T. E.(2011). Türkiye-Suriye İlişkilerinde Suyun Rolü. *Ortadoğu Analiz*, 3(35), 33-40.

Manaz, A. (2003). Dünden Bugüne Suriye.*Stradigme.Com Aylık Strateji ve Analiz*, Kasım(10), 1-8.

Memiş, E.(2002). *Kaynayan Kazan Ortadoğu*, Konya: Çizgi Yayınları.

Oran, B. (2001).*Türk Dış Politikası (1919-1980)*,İstanbul: İletişim Yayınları.

Özdağ, Ü.(1999)*Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi*,Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

Sinkaya, B.(2011). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi.*Adam AkademiSosyal Bilimler Dergisi*,(1), 79-100.

Soysal, İ.(1999). *Türk-Arap İlişkileri 1918-1997, Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*,Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Şalvarcı, Y, (2003). *PaxAqualis*, İstanbul: Zaman Kitap Yayınları.

4. Tezler

Bulut, M. T. (2008). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-Suriye İlişkileri ve Su Sorunu(*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*).Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Çelebi, O.(2009). Türkiye'nin Suriye ve Irak ile Olan İlişkilerinde Sınır Aşan Suların Etkisi(*YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi*).Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Gündoğdu, S.(2011). Türkiye- Suriye İlişkilerinde Su Sorunu ve Terörizme Etkisi (*YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi*).Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

